Socialutskottets betänkande

1982/83:21

om medicinsk språkvård

Motion

I motion 1982/83:201 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en grupp för språkvetenskaplig granskning av medicinsk terminologi tillsätts, förslagsvis finansierad ur anslaget till social forskning.

I motiveringen till yrkandet framhålls önskvärdheten av en språkvetenskaplig översyn av den medicinska terminologin, särskilt den som används i patientsammanhang. Bl. a. erinras om den nya hälso- och sjukvårdslagens (1982:763) stadganden om patientinformation. Motionären framhåller även att företrädare för sjukvården framfört krav på en språklig översyn av den medicinska terminologin.

Gällande bestämmelser m. m.

Den 1 januari 1983 trädde *hälso- och sjukvårdslagen* (1982:763) i kraft, varvid sjukvårdslagen (1962:242) upphävdes. I den nya lagens 3 § stadgas numera bl. a. att varje landstingskommun skall erbjuda de inom landstingskommunen bosatta god hälso- och sjukvård och bl. a. främja goda kontakter mellan patienter och hälso- och sjukvårdspersonalen. Enligt samma lagrum skall vården och behandlingen så långt det är möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten. Patienten skall vidare ges upplysningar om sitt hälsotillstånd och om de behandlingsmetoder som står till buds. Likartade bestämmelser, syftande till att stärka patienternas ställning, förekommer även i lagen (1980:11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen m. fl. (tillsynslagen).

Enligt förarbeten till hälso- och sjukvårdslagen (prop. 1981/82:97 s. 50) skapas genom bestämmelserna i denna lag och tillsynslagen garantier för att patienterna informeras om sitt hälsotillstånd och de vårdmöjligheter som står till buds. Vidare framhålls vikten av att man på alla nivåer uppmärksammar kravet på information till de enskilda patienterna.

Socialstyrelsen har utfärdat *föreskrifter för hälso- och sjukvårdspersonalen om det medicinska språket i bl. a. journaler, intyg och dödsbevis* (SOSFS (M) 1982:2). Däri stadgas att läkare och annan sjukvårdspersonal skall sträva efter ett klart och enkelt språk i kontakten med patienter och deras anhöriga samt att tyngande och svårförståeliga facktermer om möjligt skall undvikas. Vad gäller journaler, intyg och dödsbevis skall eftersträvas att svenska namn

och beteckningar används, kompletterade med latinska termer om tydligheten kräver detta.

I författningen anges även att bra och entydiga sjukdomsbeteckningar saknas i många fall samt att socialstyrelsen kommer att verka för att svenska sjukdomsbeteckningar införs vid sidan av de latinska diagnoserna i större utsträckning än hittills i nästa upplaga av styrelsens klassifikation av sjukdomar.

Genom socialstyrelsens försorg görs vidare svenska *klassifikationer av sjukdomar* med utgångspunkt i av Världshälsoorganisationen (WHO) utförda sådana klassifikationer. Den nu gällande svenska klassifikationen publicerades 1968. WHO har emellertid år 1976 reviderat sin tidigare klassifikation. F. n. pågår inom socialstyrelsen en omarbetning av den svenska klassifikationen av år 1968. Dessa systematiska förteckningar över sjukdomar är de enda officiella sammanställningarna av sjukdomsbeteckningar och är avsedda att användas vid olika slag av registrering och dokumentation. Under det aktuella revisionsarbetet har framförts önskemål om att den nya klassifikationen i största möjliga omfattning skall innehålla svensk diagnostext och svenska sjukdomsnamn eller försvenskade latinska eller grekiska ord för att göra det medicinska språket mer förståeligt för allmänheten. Socialstyrelsen har även, enligt de föreskrifter som ovan redovisats, förbundit sig att verka för att svenska sjukdomsbeteckningar där kommer till användning i större utsträckning.

Läroplanerna för *utbildning för hälso- och sjukvårdspersonalen* för vårdlinjen vid gymnasieskolan samt läkarlinjen och hälso- och sjukvårdslinjen vid högskolan anger en god kommunikation mellan personal och patienter samt deras anhöriga som utbildningsmål. Någon undervisning som är direkt inriktad på att lära vårdpersonal använda ett enkelt och lättbegripligt språk vid patientkontakter förekommer emellertid inte.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågan om det medicinska språket har behandlats av utskottet vid flera tillfällen. I utskottets betänkande *SoU 1975/76:9* behandlades en motion (s) om inrättandet av en medicinsk nomenklaturcentral, främst för att komma till rätta med en växande "synonymflora" vad gällde medicinska beteckningar. Efter remissbehandling av motionen konstaterade utskottet att basvokabulären inom medicinen numera uppgick till omkring 50 000 termer samt att det inte fanns något organ inom eller utom landet som hade till uppgift att verka för att en god nomenklatur skapades inom medicinen. I likhet med remissinstanserna fann utskottet att särskilda insatser borde göras för vården av det medicinska språket, dels för att främja en större enhetlighet på området, dels för att främja ett medicinskt allmänspråk som underlättar kommunikationen mellan medicinalpersonalen och allmänheten. Utskottet var emellertid inte berett att ta ställning till hur språkvården borde

organiseras utan fann att denna fråga, liksom frågan om hur det praktiska språkvårdsarbetet skulle utövas, borde utredas närmare. Riksdagen beslutade ge regeringen till känna vad utskottet anfört. Regeringen gav sedan socialstyrelsen i uppdrag att utreda frågan.

I en motion till 1976/77 års riksmöte, vartill hänvisas i den nu aktuella motionen, yrkade Gunnar Biörck i Värmdö att riksdagen hos regeringen skulle hemställa om en språkvetenskaplig översyn av vissa medicinskt-sociala termer, som begagnas i den offentliga verksamheten på sjukvårdens och socialvårdens område. Denna motion avstyrktes av utskottet i betänkande *SoU 1976/77:25* (s. 28) med hänvisning till den då inledda utredningen avseende medicinsk språkvård. Utskottet anförde i sammanhanget att det framstod som både önskvärt och lämpligt att det organ som fick i uppdrag att svara för den medicinska språkvården i sitt arbete gav begreppet "medicinsk" en mycket vid tolkning samt att detta syntes förutsätta att i ett medicinskt språkvårdsorgan ingick företrädare även för den sociala sektorn.

Innan den ovannämnda utredningen angående medicinsk språkvård behandlats av regeringen väckte Gunnar Biörck i Värmdö (m) ytterligare en motion i denna fråga. Han hemställde att riksdagen skulle besluta uttala att en delegation för medicinsk språkvård skulle tillföras Svenska språknämnden, vartill medel borde ställas till förfogande ur socialdepartementets anslag för sektorsforskning. Utskottet hänvisade i sitt betänkande *SoU 1977/78:25* till utredningsrapporten angående medicinsk språkvård, vilken vid denna tidpunkt nyligen sänts ut på remiss. Enligt utskottets mening borde remissbehandlingen avvaktas innan slutlig ställning togs till frågan om i vilka organisatoriska former den medicinska språkvården skulle bedrivas. Motionen avstyrktes.

Medicinska språkfrågor behandlades även i utskottets betänkande *SoU 1980/81:19* med anledning av två motioner (s).

Motionerna åsyftade närmast att sjukjournaler, sjukintyg och annan dokumentation skulle skrivas på enkel svenska. I denna fråga anförde utskottet bl. a. (s. 5) att konkreta åtgärder för att underlätta för patienter och anhöriga att förstå innehållet i intyg och andra handlingar inom sjukvården borde ha hög prioritet. Då det gällde de mera övergripande frågorna om medicinsk språkvård uttalade utskottet att det var uppenbart att Svenska språknämnden hade begränsade resurser för åtgärder på området. Utskottet sade sig därför utgå från att regeringen ånyo skulle överväga hur den medicinska språkvården kunde förbättras genom åtgärder inom utbildningen av sjukvårdspersonal och på annat sätt.

Utredningar m. m.

Som ovan redovisats beslutade riksdagen vid sin behandling av socialutskottets betänkande 1975/76:9 ge regeringen till känna vad utskottet anfört

om särskilda insatser för vården av det medicinska språket samt behovet av utredning angående språkvårdens organisation och verksamhetens praktiska utformning.

Med anledning därav uppdrog regeringen i november 1975 åt socialstyrelsen att i samråd med bl. a. Svenska språknämnden och Svenska läkaresällskapet utreda frågan om lämplig organisation av den medicinska språkvården. Den arbetsgrupp som sedermera tillsattes avlämnade i november 1977 en rapport, benämnd *Medicinsk språkvård.* Arbetsgruppen konstaterade att kommunikationsproblem förelåg mellan vårdpersonal och patienter inom sjukvården. I rapporten föreslogs att en särskild nämnd med ett övergripande ansvar för den medicinska språkvården skulle inrättas. Förslaget avsåg såväl det medicinska fackspråket som det medicinska allmänspråket. Tyngdpunkten i nämndens verksamhet skulle dock ligga på det medicinska allmänspråket. I nämnden skulle ingå företrädare för Svenska språknämnden samt ett stort antal andra organisationer och myndigheter. Ett mindre sekretariat skulle svara för det praktiska språkvårdsarbetet. Sekretariatets arbetsuppgifter skulle omfatta bl. a. inventering av det medicinska språkbruket, utarbetande av språkliga rekommendationer samt åtgärder för att sjukvårdspersonalen skulle tillägna sig ett enklare språk. Arbetsgruppen rekommenderade vidare en organisatorisk samordning mellan Svenska språknämnden, som är huvudorgan för den allmänna språkvården i landet, och det medicinska språkvårdsorganet. Svenska språknämndens erfarenheter och kontakter skulle därigenom komma även den medicinska språkvården till del. Svenska språknämnden förklarade sig intresserad av ett samarbete som även skulle innefatta bistånd med vissa kanslifunktioner, men underströk att detta endast kunde ske under förutsättning av full kostnadstäckning.

Utredningsrapporten remitterades till ett stort antal instanser. Flertalet av dem uttalade sig för värdet och behovet av en medicinsk språkvård. Målsättningen borde vara att göra det språk som används inom sjukvården mer lättförståeligt och att förbättra kommunikationerna mellan sjukvårdspersonalen och patienterna. Remissvaren var mer splittrade avseende hur denna språkvård skulle organiseras. Flera remissinstanser ställde sig tveksamma till utredningens förslag att skapa en ny permanent organisation vid sidan av redan existerande språkvårdsorgan.

I december 1979 beslutade regeringen att rapporten Medicinsk språkvård skulle överlämnas till Svenska språknämnden. Nämnden har emellertid inte tillförts några ytterligare resurser. Den saknar medicinsk expertis och har därför inte vidtagit någon åtgärd med anledning av rapporten.

I sammanhanget kan nämnas att ett projekt för att förenkla språkbruket, dock utan särskild inriktning på medicinsk terminologi, inletts vid landstinget i Kronobergs län. Där utarbetas f. n. en handbok, kallad *Språkredan,* avsedd att påvisa hur det offentliga språket inom landstingsområdet kan göras mera begripligt. Boken skall utgöra studiematerial för studiecirklar och seminarier

för kommunala tjänstemän. Såväl Svenska kommunförbundet som Landstingsförbundet står bakom projektet. Handboken skall vara klar till oktober 1983.

Vidare förtjänar nämnas den år 1965 utkomna ordboken *Medicinsk terminologi* av Acke Renander, vilken fått viss användning som handbok beträffande medicinsk terminologi. Den utges emellertid inte i nya upplagor och får numera anses har ersatts av den 1981 utgivna ordboken Medicinsk terminologi av Bengt Lindskog och Bengt Zetterberg.

I övrigt svarar sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut *(Spri)* för visst arbete avseende vårdterminologi inom landstingssektorn. Det avser bl. a. enhetlig terminologi för sjukvårdsutrustning och vägvisning inom sjukvårdsanläggningar.

Av intresse i förevarande sammanhang är även den år 1941 på initiativ av Ingenjörvetenskapsakademien bildade *Tekniska nomenklaturcentralen* (TNC). Dess uppgift är att lösa de språksvårigheter som är förknippade med teknikens snabba utveckling och att åstadkomma en för svenska förhållanden lämpad teknisk nomenklatur. Dess verksamhet består huvudsakligen i att (1) föreslå nya tecken och termer när sådana erfordras, (2) utge handböcker, ordlistor m. m., (3) granska ordlistor, normskrifter, läroböcker och liknande litteratur för tekniken och angränsande områden samt (4) stå till tjänst med upplysningar och råd i tekniska nomenklaturfrågor.

TNC grundar sin verksamhet på samarbete med anslutna medlemmar, stödjande institutioner och rådgivare. Den utvecklar sedan någon tid ett databaserat system för att insamla, bearbeta, lagra och distribuera terminologisk information. Systemet, som nu börjar tas i drift, har benämningen TERMDOK och innefattar uppbyggnaden av en termbank. Denna kan utnyttjas av avnämare som är försedda med dataterminaler anslutna till den databaserade termbanken.

Utskottet

I motionen påtalas behovet av en översyn av den medicinska terminologin. Motionären erinrar bl. a. om att den nya hälso- och sjukvårdslagen lägger ett ökat informationsansvar på läkare och övrig vårdpersonal.

Som framgår av redovisningen av utskottets tidigare behandling av denna fråga har riksdagen 1975 givit regeringen till känna att särskilda insatser borde göras för vården av det medicinska språket, syftande dels till större språklig enhetlighet, dels till en bättre kommunikation mellan vårdpersonal och allmänheten. Utskottet har därefter vid tre tillfällen, senast 1981, behandlat liknande frågor och även understrukit behovet av åtgärder avseende den medicinska språkvården.

Utskottet vill inledningsvis erinra om att man här egentligen diskuterar två i princip skilda frågor, nämligen dels det medicinska allmänspråket, dels den specifika medicinska terminologin.

Vad gäller det medicinska allmänspråket kan konstateras att utskottets tidigare uttalade mening angående vården av det medicinska språket numera har fått starkt stöd genom hälso- och sjukvårdslagens krav på information till patienterna om deras sjukdomstillstånd m. m. och samråd med dem rörande vårdens utformning. Hälso- och sjukvårdslagens bestämmelser har emellertid ännu inte hunnit följas upp i allmänna råd eller inom utbildningen av hälso- och sjukvårdens personal.

De av socialstyrelsen tidigare utfärdade föreskrifterna SOSFS (M) 1982:2 avseende det medicinska språket i bl. a. journaler, intyg och dödsbevis avser huvudsakligen skriftspråket. Det är enligt utskottets mening tveksamt om dess stadgande om att sjukvårdspersonalen skall sträva efter ett klart och enkelt språk vid kontakten med patienter kan få någon större genomslagskraft i fråga om det medicinska allmänspråket.

För nomenklatur- och terminologiproblemen inom det medicinska fackspråket finns f. n. inget organ som i likhet med Tekniska nomenklaturcentralen på det tekniska språkområdet övervakar och styr utvecklingen. Det har omvittnats från flera håll att ett stort antal synonyma beteckningar utvecklats, vilket leder till viss förvirring. Vidare används latinska beteckningar i stor omfattning, trots att många av dem åtminstone vid kontakten med allmänheten torde kunna ersättas med accepterade svenska benämningar. Det står emellertid klart att det inte är möjligt att ersätta samtliga latinska och grekiska beteckningar med svenska eller försvenskade ord. Entydiga och inarbetade termer underlättar utbyte av information inom forskningen och mellan fackfolk. Latinska och grekiska termer kan vidare användas vid internationella kontakter, vilket är en stor fördel inom ett område med så omfattande internationellt utbyte som medicinen.

Dessa frågor är uppe till behandling vid den pågående revisionen av socialstyrelsens år 1968 utgivna klassifikation av sjukdomar m. m. Som ovan angivits (s. 2) har socialstyrelsen utfäst sig att därvid verka för att svenska beteckningar används i större omfattning än i den nu gällande klassifikationen. Då klassifikationen utgör den enda officiella sammanställningen av bl. a. sjukdomsbeteckningar, torde den ha viss betydelse för utvecklingen av det språk sjukvårdspersonalen använder. Revisionsarbetet beräknas emellertid vara slutfört först 1985.

Som ovan framgått har utskottet vid upprepade tillfällen påtalat behovet av medicinsk språkvård. Detta har emellertid inte lett till någon reell förändring av situationen. Den nya lagstiftningen på hälso- och sjukvårdsområdet understryker ytterligare angelägenheten av att konkreta åtgärder nu verkligen kommer till stånd.

Hälso- och sjukvårdslagen har lagt ett ökat ansvar på sjukvårdshuvudmännen när det gäller patienternas rätt till information och kontakten mellan patienter och vårdpersonal. Utskottet anser emellertid att det finns anledning att överväga vilka ytterligare åtgärder som kan vidtas för att påskynda utvecklingen. Härvid bör bl. a. uppmärksammas att det i

rapporten Medicinsk språkvård konstaterats att det medicinska fackspråket påverkar allmänspråket inom vården. Skapandet av en enhetligare och klarare terminologi inom det medicinska fackspråket skulle därför kunna verksamt bidra till ett bättre fungerande och på längre sikt mer lättbegripligt medicinskt allmänspråk.

Enligt utskottets uppfattning talar starka skäl för en lösning som innebär ett samlat ansvar för den medicinska språkvården. Det ankommer på socialstyrelsen och sjukvårdshuvudmännen att med beaktande av de synpunkter utskottet ovan anfört överväga erforderliga åtgärder för att tillgodose behovet av medicinsk språkvård. Motionen avstyrks.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1982/83:201.

Stockholm den 15 mars 1983

På socialutskottets vägnar
INGEMAR ELIASSON

Närvarande: Ingemar Eliasson (fp), Evert Svensson (s), Göte Jonsson (m), John Johnsson (s), Rune Gustavsson (c), Kjell Nilsson (s), Blenda Littmarck (m), Lilly Bergander (s), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s), Ingvar Eriksson (m), Rosa Östh (c), Aina Westin (s), Bo Arvidson (m) och Maj Kempe (vpk).

Reservation

Ingemar Eliasson (fp), Göte Jonsson (m), Rune Gustavsson (c), Blenda Littmarck (m), Ingvar Eriksson (m), Rosa Östh (c) och Bo Arvidson (m) anser

dels att det avsnitt i utskottets betänkande på s. 7 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "Motionen avstyrks" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning talar starka skäl för en lösning som innebär ett samlat ansvar för den medicinska språkvården. Det bör ankomma på regeringen att med beaktande av de synpunkter utskottet ovan anfört överväga erforderliga åtgärder för att tillgodose behovet av medicinsk språkvård.

Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet bort hemställa

att riksdagen med anledning av motion 1982/83:201 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

minab/gotab Stockholm 1983 73969